

tuje pojmy *addresser* a *addressee*, ačkoli by se mu právě zde, v definicích, anglické verzi jeho práce, mohly báječně hodit, zejména tam, kde píše o dialogu a kde pojem subjekt, ústřední subjekt hro-
zí inflací a konfuzí, což mnohovýznamnost slova „subjekt“ v angličtině ještě komplikuje. Veltruský si toho je vědom, explicitně na toto nebezpečí poukazuje a před ním varuje, „kybernetické“ pojmy však nezavede. Původní, filosofické pojmy jsou mu zřejmě až příliš drahé.⁸³⁾ Ostatně by snad ani zde nechtěl čtenáři sugerovat, že už tehdy přišel na něco, nač přišel teprve teď.

Když Mukařovský poprvé prezentoval estetickou funkci na Osmém mezinárodním filosofickém kongresu v Praze, dospěl na jejím základě k takřkajícím sémilogickým definicím uměleckého díla jakožto znaku, ovšem znaku *autonomního* (tedy svým způsobem „antiznaku“). Proti tomuto pojetí v diskusi namítl nizozemský fenomenolog H. J. Pos (jinak člen či aspoň příznivec Kroužku, v každém případě přispěvatel *Travaux*)⁸⁴⁾ že mluvit o autonomním znaku je *contradictio in adjecto*. Mukařovského naopak obhajoval Welck,⁸⁵⁾ když o kongresu referoval ve vůbec prvním čísle právě založeného *Slova a slovesnosti*, zdá se však, že ve svých pozdějších formulacích téže problematiky byl Mukařovský přece jen opatrnější, i když zároveň explicitnější: estetická funkce vyvažuje dílo (jakožto dílo i jakožto znak) ze všech služebností, nejen z funkce odkazovací, ale i expresivní a apelativní (Jakobsonem pak přezva-

83) Přitom právě v angličtině — notabene u Peirce — najdeme snad nejostřejší filipku proti (pseudo)filosofickému zamoření jazyka právě takovými termíny. „Pro filosofa je velmi prospěšné zásobit se slovníkem natolik nevšedním, že lidé, kteří neuvažují přesně, nebudou lákání vyptýčovat si její slova. Kantova adjektiva ob-
jektivní a subjektivní se neukázala dostatečně odpudlivá, aby si uchovala svou užitečnost pro filosofii (i kdyby proti nim nebylo jiných námitk). Prvním pr-
vidlem dobrého tónu při psaní je užívat slov, jejichž významy nebudou chápány nesprávně; pokud čtenář význam těch slov nezná, je mnohem lepší, aby věděl, že je nezná. To platí obzvlášť v logice, která, dalo by se skoro říci, cele spočívá na přesnosti myšlení.“ Peirce, Charles Sanders, „Etika terminologie“, *Lingvis-
tické čteníky I* — *Sémiotika I* — *Charles Sanders Peirce*, Palek, Bohumil, a David Short, (eds.), skriptum Filosofické fakulty University Karlovy. Praha: Pedagogické nakladatelství, 1972, s. 13–16.

84) Posovi věnoval Josef Vachek podstatnou část své inaugurační řeči *Dutch Lin-
guists and the Prague Linguistic School*. Leiden: Universitaire Pers, 1968.

85) V údajích o přijetí Mukařovského exposé na pražském filosofickém kongresu je rozpor. Zatímco stručný záznam diskuse v *Actes* připsuje námitku proti Muka-
řovského *autonomnímu* znaku H. J. Posovi („La difficulté dans l'application que
J. Mukařovský donne au terme de signe, se montre de façon évidente, quand il

né na konativní). A Veltruský se nyní — bezmála půl století poté — zastane Mukařovského z oné dávné debaty snad nejvehementněji. Pos prý tím, že odmítá *autonomní* znak jako pojem protismyslný, prokázal, že vůbec nepochopil *dialektickou* povahu antinomie v tomto pojmu obsaženou.⁸⁶⁾

Dialektická antinomie patří tedy k dalším pojmům z Veltruského pražské výbavy, kterých se ani po letech nevzdává. Jak by mohl, když sama *struktura* je pojem takto, totiž *dialektický* protikladný a *rozpor* jsou tím, co převládá mezi oněmi vztahy, z nichž je utká-
na,⁸⁷⁾ takže vzdát se dialektických protikladů znamenalo by tedy vzdát se i struktury samé! (Pak by ovšem strukturalistou nemohl být Mathesius, u něhož byste se, pokud vím — ani v nejslabší chvíli —, tohoto pojetí struktury, ba ani „dialektických antinomií“ nikdy nedopátrali. Naopak u Mathesia je každá kontradikce a kaž-
dá pojmová nejednoznačnost výzvou jít do větších hloubek, kde rozpor najednou zmizí.⁸⁸⁾ Antinomiemi se ovšem mnohokrát ope-
ruje i u Zicha, nejsou to však antinomie *dialektické*, jsou to jen fak-
ta vymykající se, či lépe *zdánlivě* se vymykající obecně (nebo aspoň obecněji) platným zákonitostem, tedy spíš — i když kořen je stej-
ný — *anomalie* či zdánlivé anomalie než antinomie.⁸⁹⁾ S tím, jak se v Kroužku čím dál pilněji studuje Hegel, přibývá i četnosti výsky-
tu tohoto pojmu.⁹⁰⁾ Později, kdy je *dialektický a historický materia-
lismus* doktrínou oficiální, státní a povinnou, jde samozřejmě

appelle l'œuvre d'art un *signe autonome*, ce qui paraît contenir une contradiction in adjecto“), René Welck, který o kongresu, Mukařovského přednášce i násled-
né diskusi referoval v prvním čísle prvního ročníku *Slova a slovesnosti*, mluví
sice mj. o Posovi, připsuje však tuto námitku pařížskému Raymondu
Bayerovi. Veltruský se drží verze z kongresového protokolu, Mukařovského
však stejně jako Welck obhajuje. Srov. *Actes du huitième congrès internatio-
nal de philosophie à Prague, 2–7 Septembre 1934*. Praha: Orbis, 1936, s. 1085.

86) Veltruský, Jiří: „Bühler's Organon-Model and the Semiotics of Art“, německá
verze v *Bühler-Studien*, s. 181–189.

87) „[...] for among the relations of which every structure is made up, contradiction is
one of the basic types.“ Veltruského originál „Sound Qualities of the Text and the
Actor's Performance“ z Schmitt, Herta, and Hedwig Král (eds.) *Drama und Thea-
ter* (=Slavistische Beiträge 270), München: Sagner, 1991, s. 248.

88) Mathesius zná jen „pojetí protikladná, s nimiž se musí vědecký pracovník po-
citivě vypořádat, chce-li dospět k pojmům přesným a jednoznačným“. *Čeština
a obecní jazykozpyt*. Praha: Melantrich, 1947, s. 243.

89) *Estetika dramatického umění*, zejména kapitola druhá, pojednávající o teorii
syntetické.

90) Doubravová, Jarmila, „Mýtus klíčových slov a křížových citací“. *Estetika* 1988,
8–12, a 1991, 2.